

Сон князя Святослава.

Драма-казка в 5. діях.

Дія третя.

Спальня в замку Гостомисла. Ніч. При дверях два хлопці зі смолоскіпами, перед іконою лампа.

Ява перша.

Гостомисл, Путята, бояре, вояки, слуги.

(Слуги виносять із сусідньої комнати оружжя, мечі, кульбаки, ратища і подають Гостомислови, а той роздає їх по черзі боярам та воякам).

Гостомисл (до вояка). Тобі меча потрібно?

Вояк. Так, меча!

Гостомисл (дає). Ось на! Гартований в Тмуторокані!
Носи его на славу! (Вояк відступає на бік, пальцем трибуючи вістре)

Ось є панцир!

Кому потрібний?

Путята. Дай міві! (Бере і надіває)

Гостомисл. Ось спіє!

Вояк. У мене ще не має спіса!

Гостомисл. На! (дає)

Ну, всі в'оружені?

Путята (озираєсь). Здаєть ся всі.

Гостомисл. Значить ся, можна вам в дорогу.

Путята. Дуже

Пора. Вже північ близько

Гостомисл. Много вас?

Путята. Тут двадцять. На подвірю ще дві сотні,

А сотня ріжними шляхами вже

До Кііва у роздріб подалась.

Гостомисл. Се добре. Думаю, що тої сили

Досить для нас. (Зближаєсь до Путяти і клепче его по плечи.)

Ти, друже мій, веди

Сеї відділ! Плян весь нашої роботи
Тобі вже звісний.

Путята. Що вже й говорить!

Гостомисл. Яка безсмертна слава жде тих смілих,
Що діло се сповнять, про се я також
Тобі й вам всім не буду говорити.
А іншу річ скажу: весь княжий двір,
Всі скарби на Половцях ним здобуті,
Усе те ваше. Я для себе з того
Ні зерна не візьму. Одного тільки
Міні потрібно, щоб дістати в руки
Самого Святослава, хоч живого,
Хоч би й мертвого.

Путята. Що лиш буде можна.

Ми зробимо, щоб виконать твій плян.
Боюсь лишень — —

Гостомисл. Нічого вам боятись!

Путята. Ти знаєш, воевода, ті Кіяне
Дурний народ! Вони за Святослава
Готові у огонь і воду. Ну ж
Дізнають ся, ударять на тривогу!..

Гостомисл. Не бійте ся! Дізнають ся тоді,
Як буде все готове і ніхто
На світі вже не зможе розробити
Того що зроблене.

Путята. А в брамі міста

Не спинять нас?

Гостомисл. Сьогодні сторожами

На білоградській брамі є мої
Повірники. Вони є з нами в змові
І пустань вас, як тільки шепнеш їм
Моє імя. А містом сміло йдіть
Простісінько до княжого двора.
Там завтра суд; хто вас побачить, зараз
Подумає, що судова сторожа.

Путята. Гарзд! Коли все виконанє буде
Так гарне, як твій плян і як усе,
Що доси зроблено, то завтра може
Всеслав могучий вже засісти на
Великокняжому престолі.

Гостомисл. Ну те

В дорогу! Поспіх, лад і згідність в ділі,
Рішучість тут і смілість нам потрібні.
Нехай провадять вас щасливі зорі!
(*Бояре, вояки і слуги відходять.*)

Ява друга.

Гостомисл, два отроки з похіднями.

Гостомисл (до одного хлопця). Віддай єму ось другу похідню!
(Хлопець дає)

Запри ті двері! (Хлопець запирає двері збройівні).

Поможи міні

Знять панцир і оружє! (Хлопець помагає)

Положи

Ось тут на столику мій меч! Тут обік

Постав мій панцир! Шолом де?

Хлопець (вносить із сусідної комнати) Ось є.

Гостомисл. Постав на панцирі! Чекай! Ті кінські

Хвости, то знак военний! Йіх міні

Не треба завтра Завтра суд, то треба

Заткнуть на шолом мирний знак — га, га!

(Видобуває зі скрині китицю з піря і застромляє на шолом.)

Ось як! Ся китиця із піря, знак

Спокою, а й вона для мене завтра

Повинна быть щитом! (До хлопця)

Ну, що ти став?

Чого так витріщивсь на мене? Ти

Повинен быть у мене і глухий

Як стовп, сліний, німий і глухий, чуєш?

Хлопець. Так, пане.

Гостомисл. Де є булава моя?

Хлопець (показує на стіну). Чи ся?

Гостомисл. Ні, се воєнна! А міні

Потрібно тої, що з дзвінками, що

Держу на вічах та на судах княжих.

Хлопець Вона у скрині. Нині ваша пані

Давала нам єї почистить.

Гостомисл (виймає зі скрині булаву і потрясає нею, вона дзвонить.)

Так!

І се моє оружє буде завтра!

Таким оружєм жаден полководець

Не вигравав ще битви з так могучим

Противником, як завтра вчиню я. (Кладе булаву на столі обік меча, до хлопців)

Тепер ідіть і спіть. А завтра рано,

Лиш засвітає, збудите мене.

І будьте всі готові до дороги,

Бо рано в Кііві нам треба стати.

(Хлопці кланяють ся і вигодять.)

Ява третя.

Гостомисл (сам ходить по покою).

Готове все! Заставлені всі сіти,
Обсажені стежки, нап'яті луки.
Сам бог, здаєсь, не вирве з рук моїх
Отсего звіря! Ще сю ніч він спить
На пухових перинах, ще колишесь
Безпечно у колиці слави й влади
Великокняжої, і сам не знає,
Що вже при корени єго сокира!
О, завтра він пізнає все, та буде
Вже пізно! Мов залізним обручем
Я обкрутив єго, приснав єго
Славу твою бачиєть, вколисав єго,
І здушу, здушу, як дитя в колиці.

Ява четверта.

Гостомисл і Завава (входить у нічному убраню зі свічкою, котру ставить на столі.)

Гостомисл. Ти ще не спиш, Зававо?

Завава.

Щож то? Чим ти

Мене вважаєш? Чи ж то я не жінка
Твоя? Чи не дружина? Чи ж то, пане,
Не обовязок мій допомагати
Тобі у твоїх замислах?

Гостомисл.

Так ти

Ще й доси в кладовій була?

Завава.

А вжеж!

Хібаж я можу допустити, щоб слуги
Без мене там порядкували? Ну,
Вони б міні ладу там наробили!

Гостомисл (цілує єї в чоло) Моя ти славна господине!

Завава (обіймає єго).

Що там!

Втомилаєь троха, та за те так рада,
Що все зробилось швидко і порядно.
Всіх вояків я хлібом наділила
І мясом на дорогу. Се для діла
Не менше важне, як хороша зброя.
Голодний вояк сил не має, тратить
Охоту й віру в добру вдачу діла.

Гостомисл. Чи бач, як гарно ти про се міркуєш!

- Запава.** Я чую, друже мій, що вся росту.
Здаєсь, летіти б рада десь кудись, —
Так тішусь тим, що ти нарешті зваживсь
На се велике діло.
- Гостомисл.** Сли дасть бог
І діло вдасть ся — а що вдасть ся певно,
Про се вже й я не сумніваюсь нині —
То в тім найбільш твоя заслуга буде.
Ти видумала плян, ти підняла
Мою слабую волю, ти прогнала
Мій страх...
- Запава.** Бо ви мужчини як воли:
Впряжуть вас у ярмо, то й тягнете,
І не подумаєте навіть, що
У вас є сила більша десять раз
Ніж того, хто запряг вас.
- Гостомисл.** Ви-ж жінки
Як овади: літаєте кругом і жалите.
Часом здаєсь, що тільки кров ссете,
А інколи уколи ваші нас
Наперед гонять — к щастю або згубі.
- Запава** (*сміючись бє его по плечи*). Встидайсь, старий! І як ти можеш так
Балакати мавши жінку молоду,
Хорошу — аджеж я хороша, правда?
- Гостомисл** (*обнимає єї*). Моє ти сонце ясне!
- Запава.** А в додатку
Ще й князівського роду! Аджеж мій
Отець повинен був сидіти нині
Там, де той клятий Святослав сидить!
І я повинна виші бути.. (*затулює очи*)
- Гостомисл.** Запаво!
- Запава.** Голубонько! Не плач!
Не гнівайсь, друже!
Ти знаєш, силою віддав мене,
Безрідну сироту та беззахисну,
За тебе Святослав. Ти знаєш, як
Я плакала, як рвала ся від тебе,
Як проклінала день своїх уродни,
Людей і світ і бога і его,
Єго, грабівника мого наслідства!
Не гнівайсь, друже! Я дурна була!
Минуло ся. Тебе пізнавши ближше
Я полюбила зо всіх сил тебе
І бачу нині в тобі пана свого
І мужа й бога й пімсту за все те,
Чим був затрутий вік мій молодий.

Гостомисл. Моя ти бідна запахуша квітко!
Як рад би я тобі здобути все,
Все, що ти стратила!

Запава. І ти здобудеш!
Я знаю, що здобудеш! Лиш нехай
Удасть ся те, що статись має завтра!

Гостомисл. Ну, та щоб те вдалось, міні потрібно
Спочити троха! *(Бере з вікна клецидру і заглядає)*
Бач, вже північ, люблю!

А я втомив ся нині! Добрий шмат
Важкого діла нині я зробив.
Спочити треба, щоб на завтра мати
Знов свіжі сили.

Запава. О, і я втомилась
Чимало! Та боюсь, що не засну
Спокійно сеї ночі! Кров моя
Шалено беть ся в жилах, мов огонь
Горить, коли подумаю, що завтра.
Так швидко вже, за пять, за шість годин
Рішитись має те, над чим так довго
Працюємо обое.

Гостомисл *(роздягає ся)*. Я думками
Вперед не забігаю, мріями
В будуще не вриваюсь, та за те
Холодним розумом міркую, що
І як робить, щоби дійти до ціли.
Для того кров у мене супокійна,
Та тіло й мозок відпочинку просять.
(Лягає на ліжко і заслонов ся котарою.)

Запава. Ну, спи! А рано я тебе розбуджу. *(Роздягає ся, гасить
свічку і також лягає. В кімнаті майже зовсім темно,
тільки маленька лампа в головах у Запави перед іконою
блимає. Хвилю тихо. З далека чути гуркіт грому. По-
тому за сценою притишений стук кроків. Запава вору-
шить ся на своїм ліжку за котарок.)*

Запава. Спиш, Гостомисле?

Гостомисл *(крізь сон)*. Сплю! А що таке?

Запава. Здаєсь, немов по снігах хтось ходив.

Гостомисл. То певно вартовий.

Запава. Ага, та правда!

А я й забула, що сю піч у нас
У замку варта!

Гостомисл. Ну, так спи!

Запава. Добраніч!

Ява п'ята.

Ті самі, Овлур.

(Довгу хвилину на сцені пусто. Тиша. Звільна і без шуму відхиляють ся двері, входить Овлур у збруї, босий і без стучу, ледви чуто, помаленьку робить кілька кроків наперед потім стає і звільна розглядає ся по комнаті, щоб розпізнати, де що є. Нараз Запава кидаєсь на ліжку і кричить страшним голосом.)

Запава. Ах!

Овлур (*моментально присідає і ховає ся за стінку ві ліжка*)

Гостомисл (*переляканий*). Господи! Запаво! Що тобі? (*Виглядає ся з за котари*).

Запава (*прийшовши до себе*). О Боже! Вся дрожу! О Боже! Боже!

Гостомисл. Та що таке?

Запава. Поглянь, нема нікого

У комнаті?

Гостомисл. Та бог з тобою, жінко!

Хто має бути?

Запава. Не стоїть ніхто

При дверех?

Гостомисл (*глядить*). Хтож би там стояти мав?

Запава. Високий лицар, весь у чорній збруї.

Гостомисл. Та нікогісінько нема! Поглянь сама!

Запава. Ох ні, ні-за-що в світі! Доси ще

Трясу ся вся!

Гостомисл. Та що таке? Скажи!

Запава. Значить, се сон був, та такий страшний,

Що серце похоло, вся душа

Мов прут сухий розломана на двох.

Гостомисл. Ну, щож тобі таке страшнее снилось?

Запава. Я тільки що заснула, ба, здавалось,

Що ще й зовсім не сплю, коли се враз

Тихенько відчинились двері і війшов

Високий лицарь весь у чорній збруї.

Ішов нечутно, мов повітрем плив.

Серед кімнати став, зирнув довкола,

А потім в мене впер огнисті очи.

Я мов мертва лежу, дихнуть не можу,

Гляджу на него й мучу ся згадками.

Хто се такий? Нараз в лица єго

Спада візир і бачу — ох, і доси

Мороз по мні проходить!

Гостомисл. Та весокий ся!

Се-ж сон, мара!

Запава. Боюсь, щоб та мара

Не віщувала нам якого лиха.

Бо слухай: в лицарі тім пізнаю
 Покійного вітця. Та-ж борода,
 Ті вуси, тільки очі в десять раз
 Яркіш горять, аж серце прошибають.
 Глядів на мене, далі звільна-звільна
 Покивав головою. Аж тепер
 Я вздріла, що лица на нім нема,
 Лиш кість. Підняв у гору праву руку
 І помахав, мов звав мене до себе, —
 А та рука була зовсім без мяса.
 А бачучи, що я лежу, він звільна
 Почав зближати ся до мене — ах!
 Тоді я скрикнула і пробудилась.

Гостомисл. Се дивний сон.

Завава. Зовсім він вбив мене,
 Зломав мою всю силу.

Гостомисл. Ну, так зараз
 Нема чого єму і піддаватись.

Завава. Ні, Гостомисле! нам якесь страшне
 Нещастє грозить.

Гостомисл. Шож, се божа воля.

Завава. Пропасти нам. Не даром батько мій
 Мене до себе кличе.

Гостомисл. Ну, вже й батько!

Вже й кличе! Все се тільки плід горячки,
 Непевности, тривоги, крови гра.

Завава. Ні, ні, ні, ні! Я чую се, я знаю!
 Не вдасть ся нам те завтрішнее діло.

Гостомисл. Ну, жінко! Се вже здай зовсім на мене.

Завава. Пропадеш ти, пропаду й я з тобою.

Гостомисл. Я думаю, пропаде швидше князь.

Завава. Я-ж думаю: покинь свій плян, відклич
 Свою дружину, поки час!

Гостомисл. *(кидаєсь на ліжку)* Зававо,
 Чи ти здуріла? Покидать? Відкликать?
 Тепер, коли вже замахнувся топір
 І внасти мусить? Ні, се неможливе
 Тепер покинуть, се значило-б зрадить
 Себе самого, видати себе

Завава. На згубу і не стрібувавши бою.
 Ні, друже! Шенни лиш своїй дружині,
 Що відкладаєш до другого разу
 Се діло!

Гостомисл. Не послухають мене.

Завава. Послухають! Лиш ввій їм пояснити.

- Гостомисл.** А хоч послухають, то що? За два,
Три дні Всеслав з дружиною прибуде,
Так як умовлено було між нами.
- Запава.** Пошли гонця, щоб зупинив его!
- Гостомисл.** Ні, любо! Все се ти пусте говориш!
Занадто много я пружин порушив,
Людей занадто много втяг в те діло,
Щоби могло втаїтись від князя.
Сли завтра не вівьмем его у руки,
То завтра-ж він про се дізнатись може,
І певно нас тоді не пощадить
- Запава.** Значить, пропасти нам! Я добре знаю!
- Гостомисл.** Запаво, серце! Сном марним не муч
Себе й мене! Хто знає ще, чи він
Значить що небудь. А коли й значить,
То може власне не таке, як ти
Ворожиш? Може батько твій тобі
Хотів вказать: лиш сміло йди тим шляхом,
Котрим ідеш! І стань на тее місце,
Де я стояти мав!

Запава. Нехай і так!

- Гостомисл.** Дай бог, щоб так було, як ти говориш!
Вспокойсь! Не бій ся! Все ще добре буде.
Я чую се, бо розум мій міні
Говорить, що усе я обчислив,
Про все подумав, все устроїв так,
Що діло мусить вдати ся. Тепер
Позволь заснуть міні й сама засни!

(Обое заслонюють котари. Но хвили чути сонне сапане Гостомисла. Запава ще якийсь час неспокоїно кидаєсь на ліжку. Потім тихо. Овдур підносить ся і звільна прямує до дверей. При дверех нащупує столик, на котрім лежить булава. Приглядаєсь їй і бере в руку. Булава дзвонить. Овдур швидко ховає єї за рукав, вона дзвонить сильно, та він з булавою вибігає.)

Ява шеста.

Гостомисл, Запава.

Запава (прокидає ся від брязкоту дзвоників, сідає на ліжку, відхиляє котару і вдивлюєсь докола, потім говорить стрівоженим голосом, зразу тихо, потім дужше)

Ей! Гостомисле! Чуєш, Гостомисле!

Гостомисл (крізь сон). Чи чорт якийсь! Хоч гниь, не дасть заснути!

Запава. Прокинь ся друже мій! Тут щось непевне!

Гостомисл. Ну що таке? Знов бабський сон якийсь.

Запава (таємничо). Тут є чужий хтось.

Гостомисл (зриває ся і сідає на ліжку). Що? Чужий хтось тут?

- Запава** (*як висше*). А ти ж хіба не чув?
- Гостомисл.** Що мав я чути?
- Запава** (*як висше*). Як хтось дзвонив твоєю булавою?
- Гостомисл.** Моєю булавою? Що тобі
Причulo ся?
- Запава.** Ні, друже мій! Сим разом
Я добре чула Булаву твою
Хтось мав тепер в руках, вона дзвонила.
- Гостомисл.** Не може бути! (*вискакує з ліжка і на поміцки йде до
столика*)
Тут вона! Та гов!
- Запава.** Се що таке? Ёї нема!
- Гостомисл.** Я чула,—
- Гостомисл** (*злий*). Ёй, замовчи ти вже з своїм: я чула!
Чекай, я пошукаю! (*Бере лямпу з перед образа і шукає*)
Ні, нема!
- Запава.** Се що за диво?
- Гостомисл.** Тут хтось був чужий!
- Запава.** Буди всіх слуг!
- Гостомисл** (*бе палкою о шолом, на той стук по хвили вбігає слуга*)

Ява сема.

Ті самі і слуга (*вбігає*).

- Гостомисл.** Де варта замкова?
- Слуга.** Мабуть вартує.
- Гостомисл.** А у сінях є хто?
- Слуга** Та я там був.
- Гостомисл.** І незвичайного
Нічого ти не бачив?
- Слуга.** Ні, не бачив.
- Запава.** Ти певно спав?
- Слуга.** За дня втомив ся, пані,
То, грішний чоловік, здрімав ся троха.
- Гостомисл.** Отто то й є! На вас і сподівай ся!
На брамі варта, в коридорі варта,
А тут з моєї спальні біс якийсь
Вкрав булаву.
- Слуга.** Вкрав булаву?
- Гостомисл.** Ось тут
Лежала, та з дзвінками!
- Слуга.** Та з дзвінками!
- Запава.** Бігме не бачив!
- Слуга.** Ти б не бачив певно,
Як би й тебе хто вкрав!

Гостомисл. Бігай, буди
 Всю варту, всіх, хто в домі є! Шукайте
 По всіх усюдах! Сли чужий який
 Тут злодій був, то ще втекти не міг
 Із замку, ще тут мусить бути. Живо!
 (*Слуга вибігає.*)

Ява осьма.

Гостомисл і Завава.

Гостомисл (*поспішно одягає ся*). Ну, се нечуване! Се диво! Ще
 В житю міні подібне не трафлялось!

Завава (*також одягаєсь*). А я впокоїлась!

Гостомисл. Після чого?

Завава. А тямиш? Після мого сну страшного.
 Тепер я бачу: се не був мій батько.
 Се в полусні я мусіла побачить
 Отого злодія

Гостомисл. Тай справді! От
 Який я дурень! Тільки б встать було
 Та пошукать, він мусів тут десь бути.

Завава. І певно все те чув, що ми з собою
 Балакали.

Гостомисл. Се ще пусте. Богато
 Не зрозумів він з того. А хоч дещо
 І зрозумів, то що він нам пошкодить?
 Я надюсь, за хвилику будем мати
 Їго в руках.

Завава (*надслухує*). Ось вже ведуть его!

Ява девята.

Ті самі, слуга, вояк.

Гостомисл. Ну, що?

Слуга. Ось вартовий із брами.

Гостомисл. А,

Ти бачив щось?

Вояк. Страшенне щось, мій пане!

Гостомисл. Страшенне? Що таке, говори!

Вояк. І сам не знаю, як вам се сказати.

Як тільки наші рушили в похід,
 Заперто браму, я засів у будці
 Над брамою тай троха задрімав.

Гостомисл. Отсе то й є! Така то в мене варта!
 Все з того й почина, що задрімаєсь.

Вояк. Втомив ся, пане, я за дня страшенно!
 Не витримав, хвилинку головою
 Склонивсь на стінку Прокідаюсь — що се
 За диво? Крізь густу нічну тьму
 Виразно бачу: по повітрю хтось
 Мов вартовий помалу ходить
 Сюди й туди. Не чути стуків кроків,
 Не чути віддиху, не чути нічого,
 А ходить, ходить, ходить... Придивляюсь:
 Високий лицарь, весь у чорній зброї,
 З довжезним ратищем, з мечем при боці.
 Я помертвів увесь. За горло щось
 Немов здавило. Я з гори хотів
 На него копем кинути, та де там!
 Рука мов здеревіла. Наче стовп
 Стояв я в будці і очей не міг
 Від него відвести. Мов чорна хмара,
 Отак ходив він по повітрю.

Готстомисл. Ну,
 І щож в тім є таке страшне?

Вояк. Не знаю,
 Та я увесь мов помертвів.

Гостомисл. І щож
 З ним далі сталось?

Вояк. Так з годину може
 Ходив.

Гостомисл. Ну, варт ти сто різок, мій друже,
 Що за той час не взяв ся на відвагу
 І не зловив его.

Вояк. Ні, пане! Я
 Не трус, та тут не просте щось було.
 Я й думать не посмів о тім, щоби
 На сю появу руку міг підняти.

Гостомисл. Ну, ну, кажи, що далі сталось? Де
 Вона поділась?

Вояк. От тепер як раз
 Страшне приходить! Якось та поява
 Зайшла за угло, так що тільки крихту
 Я міг ві ще бачить. По хвилині
 Вертає й бух, розділюєсь на двоє.
 Чи то сама на двоє розкололась,
 Чи друга подібнісінька поява
 З землі десь виросла чи з неба впала,
 Сего не знаю. Бачу — їх вже дві.
 Шугнули по за угло і пропали.
 В тій хвили чую з корідора крик
 Слуги, що се злоді.

- ОСТОМИСЛ.** Чом же ти
Не біг за ними, не тримав?
- Вояк.** Куди ж я
Мав бігти? Ми оба з отрим слугою
Оббігли замок весь довкола — де там!
Нема й душі живої!
- ГОСТОМИСЛ.** А на мурі
Від заходу хіба не має варті?
- Вояк.** Ах, правда! Ё! Про неї ми й забули!
- ГОСТОМИСЛ.** Віжіть! Чень там стоїть хто розумнійший,
Що не підшитий трусом!

Ява десята.

Ті самі, 2. вояк (впадає без духу).

- 2. вояк.** Пане, пане!
Щось робить ся не добре коло замку!
- ГОСТОМИСЛ.** Ну, що таке?
- 2. вояк.** Якись чужі появи
Мотають ся. Ось тут від ліса, в корчех
Я чув, як коні форкали. Потому
Якись дві постаті немов гадюки
Підповзли аж під мур і щезли.
- ГОСТОМИСЛ.** Що?
- 2. вояк.** Від ліса? Корчами? Де тайний вхід?
Чи є там вхід який, про се не знав я.
Та постаті там щезли. Та мабуть
Про тайний вхід вони не знали також,
Бо швидко я побачив їх опять
В долині поміж корчами.
- 1. вояк.** А тих
Не бачив, що снувались по подвірю?
- 2. вояк.** Ні, тих не бачив! На подвіре я
І не дививсь. Я з ока не спускав
Тих там у корчех. І не розумію,
Чого вони там чатували?
- ГОСТОМИСЛ.** Чом же
Ти не сполошив їх, не постріляв?
- 2. вояк.** Я ждав, що дальш робитимуть вони.
- ГОСТОМИСЛ.** І що-ж робили?
- 2. вояк.** Та нічого пане.
Лишень нараз — я на момент кудись
Зирнув, аж бачу, вже чотири їх
Снуєть ся там. На коней посідали,
Легенький свист роздавсь, і штири їх
Мов штири хмари рушили і щезли.

Гостомисл. Куди погнались?

2. вояк.

Бачить ся, у ліс.

Гостомисл. Значить, розбійники! Та диво тільки,

Що на таку відвагу підняли ся!

І мусів хтось такий між ними бути,

Що добре знає замок сей. Ну се

Ми вислідимо! Гей, біжіть, будіть

Усіх, хто в замку є! Вони далеко

В ночі лісами не пойдуть. Швидко

За ними рушимо в поганою. Вже

Свитатиме за хвилию, то їх слід

Побачимо по зшибаній росі.

Ану, спішіть! (*Слуги і вояки відходять.*)

Запава.

І ти тудиж?

Гостомисл (*надіває панцир і шолом*).

А вжеж!

Не бій ся, не спізнюсь до свого діла.

Удасть ся нам аловити їх, то добре,

А ні, то се відложим на потому.

Запава.

Я тимчасом зготую вам сніданє. (*Обоє відходять.*)

(*Заслона спадав.*)

Дія четверта.

Ніч. Під кінець дії починає свитати. Поляна серед густого ліса. В глибині сцени кілька колиб з галузя та кори, на серед сцени огонь горить. Над огнем висить котелок, в котрім варить ся мясо. Коло кітла пораясь один розбійник. Кілька розбійників сидить коло огня, інші лежать у колибах так що видно їх голови.

Ява перша.

Васюта (*кухарь пораясь коло кітла*), **Розбійники** (*при огни*).

Панюта. Ну, що, Васюто! Швидко вже там буде Вечера? Ми втомились спати час.

Васюта. Ще хвильку потерпіть. І так ватажка Нема.

Чепіль. А деж він дів ся? Далі ніч Минє! Ми стілько сел оббігли, стілько Страху найілись, а єго нема.

Васюта. Страху найілись? Ну, значить, ви ситі.

Чепіль. А щоб такий був ситий ти і князь

І ті вояки, що їх нині стілько

Довкола шляєсь, наче міх із ними

Розсипав ся!

- Васюта.** Які вояки? Аджеж
Війни нема у нас! Хіба Половці
Напали несподівано?
- Панюта.** Та де там!
Се наші. Дивно тільки, що в ночі
Юрбами в Київ йдуть, наче тайком
Прокраднують ся.
- Чепіль.** Щоб вони сказались!
Мене захопили на чистім полі,
Ще й в бараном. Я думав, що погоня
І в балку кинув ся на сліпо. Сам
Не знаю, як ребер не поломав
Та голови о скали не розтріскав.
- Панюта.** І я бояв ся в разу, і сховав ся
В корчі. Та швидко я переконав ся,
Що йім до мене мов не має діла.
Спішать, щось шепчуть. Се не княжі люди.
- Васюта.** Гей, братчики! Се щось несамовите!
А наш ватажко! Де він? Аджеж ще
Як вийшов відси вечером, то й досі
Ніякої не дав про себе звістки.
- Панюта.** Ну, не такий він, щоб у небезпеку
Та самохітно йшов.
- Чепіль.** А хто є з ним?
- Васюта.** Не знаю. Бачить ся, із наших пять
З ним вибралось, та жадного ще досі
Нема.
- Панюта.** А гов! Чи чуєш? Щось тріщить
У лісі!
- Чепіль.** Коні тупотять!
- Васюта.** Погоня!
- Панюта** (*зриває ся і свище, з колиб вибігає кільканадцять розбійників.*)
Розбійники. Що? Що таке?
- Панюта.** Хтось йде. Розбійжіть ся
По лісі вартувать! (*Розбійники біжать і щезають у лісі.
З глибини ліса чути триразовий свист.*)
- Чепіль.** Еге, се наші!
- Васюта.** На конях? Наші? Се не може бути!
(*За сценою чути гомін, переक्лики, далі входять два роз-
бійники провадячи звязаного Кунаша. У него завязані очі,
на одесжі видно кроваві плями.*)

Ява друга.

Попередні, два розбійники, Кунаш.

- Трубай** (*кричить за сцену*). Попугай коней, най пасуть ся! Збрую
І сідла повдіймай! (*обертає ся на сцену*)
Здорові братя!

- Розбійники.** Здорові й ви!
- Васюта.** Се що за диво? Ви
На конях мов бояре!
- Чурило.** Ну, а щож?
Хіба се гріх? Нехай і не бояре,
Та на боярських конях!
- Панюта.** Де-ж се ви
Уполювали?
- Трубай.** На містку, на шляху,
Що в Київ.
- Панюта.** Певно се від тих вояків,
Що нічу шляли ся?
- Чурило.** А вже ж, від них!
П'ять коней вполювали і одного
Невольника (*До Кунаша*) Гей, ти! Давай, нехай
Тобі розв'яжу очі! (*Розв'язує очі*).
- Кунаш** (*копає его ногою так що розбійник аж паде на землю.*)
Ось тобі
- За се!
- Чурило** (*зриває ся і хапає за сокиру*).
Ах, псе! Ти так міні? Стривай!
Ось я тобі покажу! (*Замахуєсь*).
- Трубай** (*зупиняє его*). Стій, безумний!
Хіба забув, що се ватажків плінник?
Що він казав нам берегти его?
- Розбійники і Васюта.** Ватажків плінник? Ну, а де-ж ватажко?
- Трубай.** Еге-ж! Ватажко коп'єм зранив
Его, віпхнув з коня, то ми відтак
Коня спіймали, а потім найшли
Отсега панича у корчах.
- Кунаш.** Люде,
Чи нелюди! На що я вам потрібний?
Пустить мене!
- Чурило.** Го, го, який прудкий!
До любки певно квапиш ся? О, маю
Надію в бозі, що ще сеі ночи
Повиснеш тут на дубовій гіляці.
- Кунаш.** Пустить мене! Я ж вас не заціпав!
Я не із княжих. Скарбів ні добра
Не маю, — по щож вам мене тримати?
- Трубай.** Тай справді, нам тебе до хрину треба.
Та що, небоже, наш ватажко нам
Казав тебе зловити, завести
Сюди і берегти, аж поки він
Не вернеть ся.
- Кунаш.** Щоб він пропав, проклятий!
У мене кожда хвиля дорога!

- Чурило.** О, скорше сам пропадеш ти, поганче!
Кунаш. Та розвяжіть мене! У мене рана
 Болить. Я вмру, заким єго дождусь.
- Панюта.** Давай, я гляну, що за рана в тебе.
 Се справді не по божему так мучить
 Чужого чоловіка. *(Розв'язує єму руки, огладає і перев'язує
 єго рану. Поки він пораять ся коло Кунаша і той ле-
 жить на землі, тихо стогнучи, розбійники розмовляють.)*
- Васюта.** Ну, а ватажко? Де він? Що в ним дієсь?
Трубай. Го, го, ватажко наш сьгодні хват!
 Таке придумав, що не знаю й відки
 Воно взялось!
- Розбійники** *(обступают его)*. Ну що? Ну що? Скажи!
Трубай. Та, перше те, що на отих вояків
 Рішив ся сам напасти. Адже-ж їх
 Там сила їхчала, то як би всі
 На нас ударили, було б нам круто.
- Васюта.** Зовсім безумний чоловік! І по що
 Чіпати їх, сли нас не зачіпають?
Трубай. Та се не все! Десь в п'ятмі, серед ночі
 Товариша нового роздобув,
 Якесь страшило чорне, все закуте
 В зеліві. Ми поглянули на него,
 То аж мороз по нас пішов. Мара,
 Чортяка! А ватажко мов здурів
 Із радости. Се — каже нам — новий
 Товариш наш, Ставур.
- Розбійники.** Ставур! Якійсь
 Боярин!
- Трубай.** Хто єго там знає! Ждеш
 Годину, поки вицідить слівце.
 Я все своє говорю, що се чорт.
- Васюта.** Ну, бог з тобою! Що се за страхітя
 Балакаєш? У мене аж мороз
 По шкурі дре!
- Трубай.** Та слухайте лишень,
 Що далі сталось! Одурів зовсім
 Ватажко наш і разом з тим Ставуром
 І з нашими двома пішов — *(перериває і надслушує)*
- Розбійники** *(нетерпливо)*. Куди?
Трубай. У Гостомислів замок красти.
Васюта *(плеще в долоні)*. Боже!
- Розбійники.** Вони пропадуть там!
Чепіль. Сьгодні я
 Слідив довкола Гостомисла замку, —
 Там війська повно.

- Васюта.** О, се певно зрада!
Пропав ватажко наш!
- Трубай** (*надслухує*) Гей! Чуєте?
- Розбійники** (*слухають, що притулившись долоні до ух, хто прилягши до землі*) Так! Йдуть! Коні стугонять!
- Трубай.** Ватажко
І той Ставур і наші два на конях.
- Панюта** (*до Кунаша*). Не бійсь, небоже! Рана не тяжка.
Сідай ось тут і будь спокійний! Наш
Ватажко добрий чоловік (*до розбійників*)
Ну, хлопці!
У ліс! Хтось йде! На свої місця! (*Розбійники розходяться. На сцені лишають ся тільки Панюта, Васюта і Кунаш. Та коли розбійники обернули ся в інший бік, Кунаш зриває ся і одним скоком щезає за сценою.*)

Ява третя.

Васюта, Панюта, потім розбійники і Кунаш.

- Васюта.** Ой батечки! А де наш полоняник?
- Панюта.** Го, го! Так ось який він птах! (*Кричить*) Гей-гей!
Агов, хлопята! (*Кілька розбійників вбігає*)
Плінник наш утік!
Віжіть, шукайте! (*Розбійники розбігають ся. По лісі шум, хрускає гилляк, крики. По хвилі розбійники ведуть за руки Кунаша, що скажено боронить ся, бе ногами і кричить*).
- Кунаш.** Пустіть мене! Я мушу, мушу бути
У Кіїві ще сеї ночі!
- Чурило.** Будеш
У чорта на гостині, вражий сину! (*Бе его.*)
- Панюта.** Еге, небоже! Ти втікати трібуєш?
Се, знай, у нас не звичай! Ну-ко, хлопці,
Візьміть его і прив'яжіть до дуба,
Щоб був спокійний!
- Кунаш.** Іменем господнім
Благаю вас, пустіть мене! Самі ви
Не знаєте, що робите, коли
Мене ось тут тримаєте в неволі.
- Розбійники.** Ходи! Не час балакати з тобою! (*Тягнуть его він кричить.*)
- Панюта.** Щоб не кричав, то зав'яжіть і рот! (*Розбійники і Кунаш відходять.*)
- Васюта.** Ну, що его до Кіїва так тягне?
- Панюта.** Панич! То звісно, краще ночувать
У Кіїві у теплих подушках,
Нім між розбійниками в лісі.

Васюта.

Ні,
Здасть ся, тут щось інше! Щось там є
У него на душі. Я трібував
Їму заглянуть в очи. Мов ті миши
У пастці, так ті очи бігають
У него неспокійно, ні на хвилю
Не міг я їх спіймати. Так і видно,
Що він боїть ся, щоб єму крізь очи
Хто в душу не заглянув.

Панюта.

Слухай! Свист!

Васюта.

Га, наші йдуть! Чень ватажко! *(За сценою чути гомін розбійників.)*

Панюта.

Так!

Се він! Ну, богу слава! А то справді
Безумне діло він сю ніч почав!

Ява четверта.

Ті самі, Овлур, Князь, розбійники.

Розбійники

(кричать). Гурра! Ватажко наш! Гурра!

Овлур.

Ну, годі!

Не надто верещіть! Погоня йде
За нами!

Трубай.

Е, ми тут не боїмося
Ніякої погоні!

Чурило.

Особливо,

Як ти при нас.

Овлур.

Ну, годі! Супокій! *(сідає на колоді при
огни, розбійники обступають его докола, князь віддалік під
дубом)* Що, всі ви тут?

Розбійники.

Усі.

Овлур.

А не було

Кому за дня якої де пригоди?

Розбійники.

Бог милував.

Овлур.

А що, того йївдця
Найшли, що я ранив?

Трубай.

Найшли.

Овлур.

Де ж він?

Панюта.

Я оглядів і завязав порядно
У него рану — не страшна ні раз.
Та він за те пустивсь було втікати.
Ну, хлопці зараз тут его зловили,
Та силою прийшлося его тягти.
Усе кричить. Пустіть мене! Я мушу
До Ківа, сю ніч ще мушу бути.

Ну, я й казав єго для безпеки
 До дуба делікатно привязати
 І рот єму легенько завязати
Овлур. Ведіть єго сюди! *(Кілька розбійників виходять а по звилли
 ведуть звязаного Кунаша з завязаним ротом.)*

Ява п'ята.

Ті самі і Кунаш.

Овлур. Здійміть із рота
 Ту повязку! *(Розбійники знімають. Кунаш важко відди-
 жає і глядить довкола мов остовп'їлий)*

Ти сину як зовеш ся? *(Кунаш мовчить.)*
Панюта *(турнає єго в плече).* Ну, се ватажко! Говори до него.

Кунаш. Ти йїх ватажко? Слухай ти ватажку,
 Пусти мене! Чого від мене хочеш?
 Я не займав тебе, спокійно йїхав
 Дорогою. У мене діло пильне.
 Я мушу перед світом ще дістатись
 До Кііва.

Овлур. Помалу, синку мій!
 Ще маєш час. До рана ще не близько.
 Як звать тебе?

Кунаш. Кунаш.
Овлур. А чий ти муж?

Кунаш. Я воеводи Гостомисла муж.
Овлур. Отсе то й гарно! Так я й міркував.
 А можна нам спитать, чого так пильно
 До Кііва тобі потрібно?

Кунаш. Се

Овлур. Не ваше діло.
 А як би ми дуже
 Тебе просили —

Кунаш. Навіть не трудіть ся!
Овлур. А як би я так приказав тобі?
Кунаш. Ти? Смерде! З твоїх розкавів смію ся.
 Не твій слуга, щоб мав тебе я слухать.

Овлур. Не забувай небоже, що ось тут
 Я пан, я самовладний царь у лісі,
 А ти в моїх руках.

Кунаш. То вбий мене!
Овлур. Твої смерти я не потребує,
 А хочу правду знать: чого сю ніч
 Так много уоружених у Кіів
 Пойїхало? Я знаю, що вони
 Всі Гостомислом вислані.

Кунаш.

Се знаеш!

А не чував, що завтра княжий суд?
Так що, що суд?

Овлур.

Кунаш.

А князь на суд виходить

Окружений дружиною і військом.

Овлур.

На стільки війська має князь при собі.
Вас кілька сот поїхало, — так много
Для суду не потрібно.

Кунаш.

Се вже діло

Князя і воеводи. Князь казав,
А воевода робить.

Овлур.

Кунаш.

Овлур.

Брешеш, брате!

Брешти ти сам, коли міні не віриш.

Чекай, не тої зараз заспіваш!

Гей, хлопці! Чоботи здійміть із него

І голими ногами у огонь

Ветроміть. Як припече его, то він

Співатиме, аж любо буде слухать

(Розбійники зачинають порати ся коло Кунаша.)

Кунаш.

Ватажку! Стій! Не муч мене! По що
Тобі моєї муки? Так і будь,
Я розповім усе.

Овлур.

Кунаш.

Отак найліпше.

Я ж думаю, що князь сей, Святослав

І вам усім немало досолив.

Та ж ви розбійниками не родились,

Вас викинено з дому, із громади,

Вас княжі люде гонять, тровлять, мов

Тих звірів диких, а кого попадуть,

То вішають без жадної пощади.

Васюта *(покивує головою)*. Се правда, правда! Дуже прикра річ!

Кунаш.

Значить, яке ж вам діло обставати

За сим князем? І чи не ліпше вам

Іти зо мною враз і з Гостомислом?

Іти? Куди?

Овлур.

Кунаш.

У Київ Знайте, люде,

Що Гостомисл задумав нині рано

Велике діло доконать. Сей князь,

Старий наш кривдник Святослав ще нині

Повинен згинуть.

Розбійники.

Кунаш.

Боже! Он що дієсь!

Так, мусить згинуть! Не втече від смерти.

Мов звір у сіль, так він опутаний

Довкола хитрощами Гостомисла.

Оті оружні, що сю ніч стяглись

У Київ, всі вийдуть безпечно в город,

Бо брам пильнують Гостомисла слуги.

Відтак простісінько у княжий двір
Усі ідуть, та так, щоби Кіяне
Не завважали. Се народ дурний,
А Святослав у них як рідний батько.

Ну, та тепер вже не спасуть єго,
Бо скоро лиш з своєї спадьні князь
У сїни вийде, тут єму й аминь

Овлур.

Придумано не кепсько! Ну, а що,
Як би про се дізнали ся Кіяне
І вдарили б у дзвін свій вічевий
І вас усіх посікли б на капусту?
Яка тоді вам користь?

Кунаш

Ну, й на се
Ми приготовані. То заперемось
У княжому дворі й боронимось,
Нехай нас облягають. День чи два
Ми видержати можемо облогу,
Аж поки поміч не прийде.

Овлур.

Яка?

Кунаш.

Могучий князь Всеслав із новгорода.

Овлур.

Так ось кому ви Київ продали!

Кунаш.

Волиємо Всеслава-чародія
Ніж сего скупиндрягу без душі.

Овлур.

А все ж сей скупиндряга нас водив
І на Половців і в Литву і всюди
Своїм мечем писав він руську славу!
Сей скупиндряга лад завів у краю —
А кільки вас повішав!

Кунаш.

Щож, небоже!

Овлур.

Таке вже наше ремесло нещасне:
Гуляй, поки гуляєш, а попадеш
У руки — не прогнівайсь, на гиялку!
А ось бояр приборкав він, се правда!
Всім воеводам, дукам крил притяв,
Ну, та за се єму лиш дякувать.

Кунаш.

З тобою говорить, то треба б, бачу,
Найісти ся гороху! Чорт з тобою!

А ось до сих людей я обертаксь.
Послухайте мене, брати! Ходіть
Зо мною, допоможіть нам скинути
Сєго князя! Подумайте, за се
Яка вам надгорода буде! Ви
З розбійників від разу зробитесь
Приятелями нєвого князя!
Ви обдаровані богатим скарбом,
Свобідні від усіх старих провин
Від разу зробитесь панами! Дурень.
Хто не зуміє користати з хвилі.

- Васюта.** Та й справді, братчики! Чого нам думать?
Чудесна нагода трафляєсь нам!
- Чепіль.** Щож, я готов.
- Трубай.** І я піду, сли тільки
Ватажко з нами.
- Розбійники.** Е, сли так, то й я!
І я! І я!
- Овлур** (*по звилевім саганю*) Так ось як хлопці? Ви
Готові йти скидять князя старого?
- Васюта.** Яке нам діло до князя, ватажку?
Старий чи молодий — одно нам лихो.
Та ось трафляєсь нагода — проскочить
Із сего клятого жита назад
Між люде. Ось що!
- Розбійники.** Так, так, так! Се діло
Для нас велике!
- Овлур.** Щож, не хочу я
Стояти вам на перешкодї, діти.
Коли така вже ваша воля —
- Розбійники.** Так!
- Овлур.** То й я йду з вами.
- Розбійники.** Славно! Славно!
- Кунаш** (*хоче стиснути его руку*). Даї
Свою правицю, мій ватажку любий!
Тепер я бачу, що ти муж як слід.
- Овлур.** Стривай! з тобою ще розмова буде.
Скажи, коли ось так ми прийдемо
І схочемо пристать до вас, то може
Не схочуть нас пустити?
- Кунаш.** Чом не схочуть?
Я-ж буду з вами.
- Овлур.** Ну, ми ж купою
Не підемо, а треба розділитись.
- Кунаш.** Се правда, щоб не зуздрили Кіяне!
В такому разі треба вам усім
Запам'ятать клич тайний: Гостомисл.
З тим кличем наші всюди вас приймуть.
- Овлур.** Отсе то гарно! За отсе спасибі!
Ну, а тепер хлопята — —
- Розбійники.** Що таке?
- Овлур** (*встєє з сидженя*). Візьміть отсего зрадника, на шнур
І на гилю!
- Васюта.** Що? Ти би хтів — —
- Овлур** (*громовим голосом*) Мовчать!
Я ще ватажко ваш! Беріть его!

Чурило (*підходить до Кунаша*). А видиш, що я добрей був пророк!
(*Остовілого Кунаша виводять з шмуром на шиї*)

Овлур. Тепер же слухайте, що вам скажу.
Всі враз до Ківа рунаймо! З тим
Кличем, що нам той зрадник передав,
Ми вкрутимось між них. Нам треба конче
Спаси князя, пекельний замір їх
Перевернуть. Спішімо! (*Коли розбійники стоять нерішучі*)
Щож, чи ви

Не розумієте, що Святослав
Побачивши, що ми, розбійники,
Єму лишились вірні, скорше нам
Дарує всі провини, ніж стої
Всеслав, братоубійця і дерун?

Розбійники. Се правда! Ти розумно радиш нам!
Веди нас! Всі з тобою йдем! Гурра!

Овлур (*підходить до князя, що весь час стояв під дубом осторонь,
криючи своє зворушене*).

А ти Ставуре що про все те скажеш?
Мовчши? Чи не подобалось тобі
Все те?

Князь (*кидаєсь ему на шию*) Мій друже! Я іду з тобою!

(*Заслана спадає.*)

Дія п'ята.

Муром обведене подвіре княжої палати. В глибині сцени видно фронт палати з ганеком, до котрого йде ся сходами. З правого боку кулією представляють причілок княжої гридницьі, з лівого боку вихід до стаєн. Світає, а в протягу дії робить ся цілком день.

Ява перша.

Предслава боязливо висхляв ся з за угла гридницьі і озирав ся по подвірю, потім виходить далі все ще держачи ся близько стіни.

Предслава. Мої дітусі сплять. Мої біднятка!
Набідувались, голодом намлілись,
Від стужі натряслись, в слоті намоклись!
О Господи! Вже рік життя такого!
Страшений рік! Нечувана покута
За гріх несповнений! Помилуй нас!
Скінчи сю пробу! Сил моїх уже
Не стане! Серце трісне в мойій груди!

(Поступає троха далі все озираючись.

Нема нібого! Як же се? Чи то
Зловіщій сон манив мене? Та ні!
Всю ніч я й ока не студила. Дика
Тривога біла, мучила мене —
І не пуста тривога! Я виразно.
Виразно чула стук копит і брязкіт
Оружя, кроки, голоси глухі
Отут і тут і тут, кругом сих стін!
Вони тут є — чекають — похов лись,
Готові на страшне, прокляте діло.
О Боже! І не вжеж нема ратунку?

(Наближуєсь до ганку)

Князь спить, не знає, що довкола него
Чатує зрада, що мов дикий звір
Чаять уже, щоб скочити з криївки
І розірвать его. Сьогодні суд, —
О, так! Я добре чула, як змовлялись
Ті зрадники, Добриня й Гостомисл:
В день суду буде смерть для Святослава.
Добриня не дожив, та смертю ще
Своєю люто він помстивсь на мні
І на нещаснім мойім чоловіці.
Та другий ворог наш жеє й не спочиває.
Я добре знаю, він на нині все,
Все приготував, щоб сповнити зраду.
Нещасний князь! Немов орел у клітці
Безсильний, беззахистний він попаде
В ворожі руки! Боже! З ним пропаде
Й моя надія! Таж від Гостомисла
І від Всеслава нам не ждять добра!
Та щож! Бажала я спасти князя,
Та завзялась зла доля! Вчора вже
Остатніх сил добула, вже здавалось,
Що ціль осягнена — аж ні! А нині?
Чи вже за пізно? *(Хвилю мовчить і думає)*

Певна річ, сей двір

Обступлений довкола, відси в город
Жива душа дістати ся не може.
В палаті слуг не много, тай і з них
Хто зна, чи деякі не є у змові
Із Гостомислом. Господи, хто зна,
Чи вже в тій хвили діло їх прокляте
Не сповнене? *(Вбігає на ганок)*

Га! Все одно! Біжу

В палату, в княжу спальню знов вірвусь.
Сли князь живий — остережу его.

Тут є підземний хід із сих палат
 Аж на Дніпро, туди втекти він може.
 А неживий — то най і я загину! *(По тихо входить у палату.)*

Ява друга.

(За передньою правою кулісою чути скрип важкої брами і калатане дерев'яних засувів. По хвили входять на сцену Гостомисл уоружений, Запава по жіночому вбрана, та з кольчугою на грудях і з списом у руді, а за ними парами вояки, Путятя, Овлур, розбійники і князь.)

Гостомисл. Тихенько! Не стучіть! Не гомоніть!

Справляйтесь жваво! Чи постягані
 Всі відділи, що крились через ніч
 В церковних огорожах та садах?

Путятя. Здасть ся всі.

Гостомисл *(побачивши розбійників)*

А се ось що за люде?

Путятя. Кунаш здобув нам несподівану
 Підмогу: розбійницьку дружину
 Підмовив, щоб ішла нам на підмогу.

Гостомисл. Се славно! *(До розбійників)* Гей, ви люде, а вам звісно,
 Чого ви тут прийшли?

Васюта *(виступає наперед)* Одно нам звісно:

Робити те, що ти прикажеш, пане.

Гостомисл. А як би се небезпеченством пахло?

Васюта. Ми там у лісі смерти що година
 Привикли в очи заглядать, то вже
 І відучили ся єї боятись.

Гостомисл *(клепче его по илечі).* Гаразд, хлопцята! От люблю таких!

А чи не з вас котрий пожартував
 Сю ніч у мене в замку?

Васюта. Ні, мій пане.

Сю ніч Кунаш, твій вірний муж, між нас
 Зблудивши, розповів нам, що за діло
 Задумав ти. І нам той князь старий
 Ненависний, бо наших без ліку
 Замучив та побив, зовсім зо світа
 Зігнати нас завзяв ся. І ми всі
 Від разу радісно пристали к ньому.
 Прийшлось готовитись в дорогу, щоб
 На час поспіти.

Гостомисл. Ну, а деж Кунаш?

Васюта. Від нас він рушив у другу ватагу, —
 Я надіюсь, що надійде ось-ось,
 Бо наші всі, будь того певний, пане —
 По твоїм боці стануть.

Гостомисл. Много вас?
Васюта. Всіх тридцять мужа. Та ще пять пішло
 Із Кунашем.

Гостомисл. Ну, гарно! А тепер
 Обставте двір! Щоб з грідниці в палату
 Ніхто не смів ходити, ані з палати
 Не випускати душі живої! Браму
 Запріть! На всіх рогах кріпку сторожу
 Поставте! *(Путята, вояки, розбійники з Овлуром і князем
 відходять. Часть їх уставлює ся під вікнами, при грід-
 ниці і в лівих кулісах, а головна купа, з Овлуром і кня-
 зем обсаджує танок. На переді сцени лишають ся Госто-
 мисл і Запава.)*

Гостомисл. Ну, здасть ся, все як слід!

Запава. Доходить до мети все наше діло.
 Здасть ся! І сама се бачу. Та про те
 Немов кліщами зимними стискає
 Трівоба гудь мою! Ой Гостомисле!
 Боюсь чогось! Боюсь, щоб у самій
 Остатній хвили вся твоя робота,
 Весь труд твій не розвіяв ся як дим!

Гостомисл. Жіноче серце і жіночий ум!
 І бачить же сама на власні очі,
 Що все як слід іде, що наш противник
 Немов залізним обручен з усіх
 Боків обхоплений, що город спить
 І не спасе его — та ні! У неї
 Важнійший глупий сон! Вона боїть ся
 Тих мар пустих, що сплодила в ночі
 Стривожена уява.

Запава. Мужу, мужу!
 Ти не кепкуй із моїх снів! Таж знаєш,
 Що булава твоя пропала! Се ж
 Не сонні мари вхопили єї.

Гостомисл. Ну, шож, якийсь злодюга. Важне діло!
 Ти тут гляди! *(показує на палату)*

Скрізь наші! Ми тепер
 Цілої Руси долю держимо
 В своїх руках! Ще хвиля і великий
 Престол порожний буде, і піде
 По всіх країнах руських шум і гомін!
 Зворушить ся від моря аж до моря
 Народ. Подумай! Встануть супротивні
 Могучі хвилі, а ми по верх них
 Понесемось. Лиш з Гостомисла рук
 Прийме великокняжюю корону
 Наслідник Святослава! Ось що я

Держу в руках! На се я довго літ
Трудив ся, се я підготовлював,
До того йшов і біг і пова і дер ся.
Тепер держу сей плід мойіх зусиллів, —
Сам Бог міні его не вирве з рук!

Ява третя.

Ті самі і Предслава. (З разу чути за сценою ві крик, потім вона
появляє ся в дверех палати.)

Предслава (за сценою) Нема его! Нема! Убили! Вкрали!

Завава. Га, що се? Крик якийсь в палаті?

Гостомисл. Справді,

Голосить хтось. (Обов ідуть до ганку)

Предслава (з розпущеним волосем, ломаючи руки вибігає з палати)

Нема! Нема! О Господи! Се що?

Вояки. Стій! Хто ти є? Не вільно далі йти!

Предслава. Пустіть мене! Убийці! Розбишаки!

Чи вже поквапились? Чи вже зробили

Своє прокляте діло?

Гостомисл (підходить до неї) Жінко, хто ти?

Предслава. Я знаю, хто ти! Гостомисл! Постій,

Не бійсь мене! Дай руку, най погляну,

Чи є ще свіжа кров на ній? (Хоче хопити его за руку,
Гостомисл цофає ся в зад.)

Гостомисл. Якась,

Здаєть ся, божевільна. Жінко, слухай!

Що сталося там в палаті? І чого

Ти так кричала?

Предслава. Ти мене питаєш?

Сам ліпше знаєш. Нелюде поганий,

Скажи, де князь?

Гостомисл. Де князь? Хіба его

Нема в палаті?

Предслава. Каїн! Каїн! Каїн!

„Хіба я, Боже, сторож брата мого?“

Скажи, ти вбив его чи заховав

В яку тюрму підземну?

Гостомисл. Схаменись,

Що ти говориш, жінко? Ми князя

Не бачили. Він певно спить іще.

Предслава. О, певно спить, та вічним сном! У спальни

Нема его, нема й сліду по нім.

Гостомисл (збентежений). Не може бути! Ти мабуть не знаєш,

Де князя спальня! Стій! Держіть ві

Ось тут! Не дайте їй кричати! А я

Піду погляну сам.

Запава.
Путята.

І я з тобою.

Я думаю, що добре б і міні
Ще в кількома піти. Не може бути,
Щоб князь отак з палати щез в ночі.
Він мусить бути тут. Сховав ся може.
Ану зо мною двадцять наших! Треба
Перешукать усю палату.

Предслава.

Юди!

Пішли Христа шукать! Та ні, нема
Єго! О Боже! Чи ти чудом виніс
Єго в ночі із сеї западні?

*(Гостомисл, Запава, Путята і їх дружинники входять у палату.
Розбійники лишають ся зібрані довкола князя і Овлура.)*

Ява четверта.

Князь, Овлур, Предслава, Розбійники *(Розмова веде ся уривано,
шептом.)*

Овлур *(обнімає Предславу)* Голубочко моя!

Предслава *(перелякана)* Геть, геть від мене!

Овлур. Предславо! Що, не пізнаєш мене? *(Відхилив візір.)*

Предслава. Овлур! Мій милий! *(кидаєсь в его обійми — та зараз
вириває ся і відтручує его)*

Геть від мене, геть!

Ти тут! Між Юдами, що присяглись
Князя убить, свій край продать чужому?

Овлур. Ми тут прийшли, щоби князя спасти.

Предслава. За пізно вже! Нема єго.

Овлур. Чи справді

Нема в палаті? Ти шукала всюди?

Предслава. Нема у спальні. Що де інде він

Не заховавсь, се певно. Не такий він,

Щоби ховатись в хвилі небезпеки.

Він радше б вийшов з голими грудьми

Поміж мечі і списи, ніж ховатись.

Овлур. Так деж він є?

Предслава. Чи справді не брехав

Сей Гостомисл? Чи справді він єго

Не вбив, не вкрав, не закував в кайдани?

Овлур. Ні, люба. Він недавно тут прибув,

І ми всі враз у двір сей увійшли.

Предслава. Сли так, то я зовсім не знаю, що

І думати.

Князь *(підходить до них)* Так слухайте мене!

Овлуре, не теряй ані хвилини:

Бери із наших половину, йди

До брами, Гостомислову сторожу
 Нападьте нагло, муж на мужа, всіх
 Дусіть, коліть, щоб жаден ані крикнув.
 Тоді біжіть у город, бийте в дзвони,
 Зовіть народ, ведіть его сюди.
 А я вже буду тут робить що треба.

Овлур.

Та князь! Де князь? І що ми без князя?

Князь.

Не бій ся! Лиш роби, що я казав!

(Овлур, Предслава і часть розбійників відходять наперед сцени в кулісу на право. По хвили чути там у сутінку глухий лоскіт, приглушені викрики і стогнання. Потім тихо.)

Ява пята.

Князь, Розбійники на ганку. потім Гостомисл і Завава.

Завава *(ломаючи руки виходить із палати).*

Пропало все! Сповнились сні мої!

Князя нема, він спас ся, він утік!

Пропали наші голови! О горе!

Гостомисл.

Зававочко, мовчи! Кріпи ся духом!

Іще ж не страчена надія! Ще

Путята перешукує палату.

Не може быть, щоб князь в ночі, у спальні

Дізнався о всім, щоби з двора утік

Так щоб ніхто его й не запримітив!

Князь *(стає перед ним і знімає візір)* Не може быть? А бачиш, що
 [утік!]

Га, зрадники! Утік не знаючи ще

О твоїй зраді! Втік у темну ніч,

По божому показу. Гей же, хлопці!

Візьміть їх зараз, повяжіть і рот

Заткайте кожному, щоб не кричали!

(Гостомисл і Завава остовнілі з перестрашу, а поки можуть отямити ся, вже розбійники зтикають їм роти і вязжуть руки.)

Розбійники *(з переляком).* О Господи! Се князь! Ставур — се князь!
 Падуть перед ним на коліна.)

О князю наш! Змилосоєрдис над нами!

Не погубляй нас!

Князь.

Встаньте! Не лякайтесь

Нічого! Ще нам грозить небезпека!

Розбійники

(встають) Все, все для тебе ми зробить готові.

Остатню крови крапельку проллем,

Щоб на твоє прощенє заслужити.

Князя.

Сих двоє треба заховати! Сюди

Ведіть їх у отсю комору темну!

(Кілька розбійників відводять Гостомисла і Запаву до палати, князь говорить до них)

Два вас при них лишіть ся. Скоро б з них

Котре металось, стукало, кричать

Хапалось, бийте в голову обухом! *(Розбійники з Гостомислом і Запавою чезають у сінях палати)*

Тепер три пари з вас хапайтеся живо!

До сих сіней дверей провадить трое.

Позамикайте їх! При кожних дверех

Ставайте два і підопріть плечима,

А бердиші в руках держіть. Нікого

Не выпускайте, доки тільки можна.

А хто б протис ся, бийте в лоб обухом!

(Кілька розбійників знов входить до палати).

Князь. Тепер ідіть по двох і замішайтесь

Між тих, що по під вікнами вартують!

Нікого з Гостомислових людей,

Тих що в палаті є, не выпускайте!

Хто б ліз на двір, валіть обухом в лоб!

Ну, а про мене й агадувать не смійте!

(Часть розбійників сходить з ганку і розсипає ся по під вікна).

Князь. Ну, много нас ще тут лишилось?

Васюта.

Десять.

Князь *(замикає візір)*. Га, скоро що, будемо боронитись! *(За сценою чути голосне бите в дзвони, далі крики, гомін і тупіт)*

Го, го! Працюють наші вже по місті! *(кричить)*

Тепер, хлопята, бачність!

Ява шеста.

(За сценою дзвони, глухий гомін. В нутрі палати чути стук, бігання. Гримаять до дверей.)

Путята *(за сценою)* Геї, воєводу Гостомисле! Що се?

У місті дзвонять!

Князь *(кричить у сіни)*. Так, у місті дзвонять.

Путята *(за сценою)*. Се хто говорить? Що за чорт замкнув

Ті двері? Одчиніть там із сіней!

Розбійник. Заждіть, бо десь ключі нам загубились!

Путята *(в середині)*. Ломайте двері!

Розбійники.

Стійте! Не ломайте!

Сюди, брати! Там тиснуть! Не давайтесь!

Путята. Що за чорти? Де Гостомисл? По що

Позамикали двері?

Голоси *(в нутрі)*.

Зрада! Зрада!

(З усіх боків чути змішані крики. До ганку збігають ся прихильники Гостомисла з добутими мечами.)

- Вояки.** Де Гостомисл? Що дієсь тут?
Князь. Стривайте!
 Чи чуєте, у місті дзвонять?
- Вояки.** Зрада!
 Де Гостомисл?
Князь. Чи він не меже вами?
Розбійники. У нас его нема.
- Путята (в нутрі)** Ломайте двері!
 Рубайте келефами!
- Вояки (на ганку)** Що за крик
 Отам у сінях? Де Путята?
- Розбійники (у сінях)** Стій!
 Хто перший випресь із дверей, той труп!
- Вояки (на ганку).** Там бійка в сінех! Що се?
Голоси (з подвіря) Зрада! Зрада! Зрада!
Князь (з розбійниками стає у дверех і добуває меч, громовим голосом)
 Проч відси! До сіней ніхто із вас
 Не втисне ся, допоки ми живі! (*Прихильники Гостомисла товплять ся в ганку*)
- Розбійники (в сінех).** Бий! Бий!
Путята (в нутрі). О Боже! Смерть моя! (*Крик, лускіт оружя, стогнана*)
- Вояки (в ганку).** Се голос
 Путяти! Вбитий! Проч з дверей! Пускайте!
 Хто беть ся там? (*Напирають на розбійників*)
- Князь (відслонює візір)** Се я бюсь! Князь ваш бєсь
 Із зрадниками!
- Вояки** Господи! Се князь! (*Дофанють ся в пере-
 страху. В сінях ще йде бійка і крик. За сценою дзвони. З правої
 куліси впадає юрба народа, а по переду всіх Овлур і Предслава.*)

Ява сема.

**Ті самі, Овлур, Предслава, народ (уоружений чим хто міг, а та-
 кож розбійники.)**

- Овлур (летить до ганку)** Тут бють ся! Де Ставур?
Князь Нема Ставура.
Овлур О Боже! Князь! (*паде перед ним на коліна*)
 Так ось хто був таємний
 Товариш мій сю ніч!
- Предслава (кидаєсь до ніг князеві)** О княже! пане!
 Як много я за тебе протерпіла
 Сю ніч!

Князь

Господь се відплатить тобі,
 Душе правдива! Встань! І ти Овлуре
 Вставай! Скінчилось чорне лихоліте.
 Ще вчора ти ізгой був і ходив
 До Гостомисла красти, а від нині
 Ти будеш паном в заюку Гостомисла.

Овлур (*стискає его коліна*) О княже, в карі й милуваню ти
 Однаково великий!

Князь

Ні, Овлуре!
 Я в карі був несправедливий троха,
 Та не без твоєї вини. Чому ж ти
 Мовчав уперто про причину вбійства
 Добрині?

Овлур

Не без власної вини мовчав я.
 Була у мене на Добриню злість,
 Чи зависть може Тож як в п'янім стані
 Він раз почав облесними словами
 Мене на зраду підмовлять, щоб вбити
 Тебе й Всеславу Київ передати,
 Я замість відповіді вхопив меч
 І розкроїв єму на двоє череп.
 Протверезившись я почав не вірить
 Своїм ушам, чи справді чув такі
 Слова огидні від Добрині. Совість
 Мене страшенно мучила за вбійство,
 А тут прийшлося би в власній обороні
 Ще пам'ять вбитого знеславить Ні! —
 Подумав я. — вже сам перетерплю
 Всю кару за свій вчинок, а не буду
 Імя покійника топтати в болото.

Князь (*подає ему руку*) По тім я пізнаю твою натуру!

Мій друже! (*Цілує его*) Нині я адобув два царства:

Одно, що зрадників позбув ся хитрих,

А друге те, що серце віднайшов

Таке хоробре, щире, благородне!

Овлур

Де ж Гостомисл, Запава, де Путята?

Князь

Путяту вчистував один із твоїх

Людей почерез тімя бердишем,

Та так, що більше вже єму не треба.

А Гостомисл і та его горда

Запава — звязані, чекають кари. (*До Кіян*)

Гей, діти! Обступіть сей двір довкола

І всіх оружних, хто тут є, візьміть

І пов'яжіть і в тюрми посажайте!

Суд розслідути мусять все се діло! (*Часть народа розходить ся в різні боки купками*)

Та не минула ще нас буча, діти!
 Сі зрадники Всеслава завізвали
 На нашу землю. Треба як найшвидше
 Нам готуватись всім до оборони.

Крик народа. Всі підемо, старі й малі! Не буде

Над нами панувати князь, що руки
 Свої у братній крові полоскав.

Овлур (кидає земліну рукавицю на землю.)

Най згине, хто кровавить Русь ровдором!

(Заслона спадає.)

ІЗ УСТ НАРОДА.

А. Пісні.

ІХ. Св. Василій і Евладій

Вар. А. Ізлія ся благодать в устах твоїх, отче!
 Тись бил єси пастир добрий, Василіє святче.
 Научай словеснія овца
 Віровати в Бога Отца,
 В Тройцу єдину.

Когда димон заженет (м. б. за женою) Івладію записал,
 Тогда святой Василіє пріч димони одігнал.
 Плаче, болит Кісаріє,
 Вельми молит Василіє,
 Би димони одігнал.

„Василіє святителю, отче добротливий,
 Молю ти ся, пастирю добрий, будь ми милостивий!
 Записал ся мій муж врагу,
 Луциперу пекельному
 Своєю кровію“.

Рече святой Василіє: „О чловеце, мужу
 Івладіє, бій ся Бога, согрішил-єсь дуже!
 Бога Отца опустил-єсь,
 Духа свята прогнівил-єсь,
 Сина Божого.“